A kolozsvári magyar nyelvû kereskedelmi oktatás történelmi viszontagságai

Erdélyben az ipari forradalom talaján kialakuló polgári társadalom az oktatás korszerûsítését, az iskolai szakmai képzést is szükségessé tette. Így került elõtérbe a gazdasági oktatás is, amelynek fontosságát tudományos nemzetgazdaságtan megszületésével egyidõben már Széchenyi István jelezte, megállapítva, hogy „a nép szükséges ismereteinek tágítása, erkölcsiségének magasítása gazdasági iskolákat ... manufaktúrákat s több ilyeneket akarna divatba hozni.” (Világ, 1933, 295–296).

Habár az 1848-as magyar szabadságharcot követõ abszolutizmus kora Erdélyben is visszafogta az elõrehaladást, a kiegyezés utáni idõszakban felgyorsuló polgári fejlõdés jó színvonalú közép- és felsõfokú oktatás kibontakozását tette lehetõvé. Ez kezdetben nem annyira az állam segítségével vált lehetségessé, hanem az egyházak, társadalmi és szakmai szervezetek hathatós tevékenysége, a magyar elit rétegébõl kikerült neves személyiségek odaadó és önfeláldozó munkája és harca révén valósult meg. Így például az Erdélyi Közmûvelõdési Egyesület (EMKE) az 1880-as években, egymagában 268 iskolát épített, 214 könyvtárat létesített.

Erre az idõszakra esik a Kereskedelmi Fiúlíceum elõdjének, a „Kolozsvári Felsõkereskedelmi Iskola” megalapítása is 1878-as dátummal. A középfokú kereskedelmi szakiskola létrejöttének olyan neves szorgalmazói és végrehajtói voltak, mint dr. Finái Henrik, egyetemi tanár, Gámán Zsigmond, kamarai titkár, Bogdán István, a Kereskedelmi Társulat elnöke, Váradi Károly, megyei tanfelügyelõ, Kiss Sándor, az iskola igazgatója. Az iskolalapítás indoklása megállapította, hogy „viszonyaink közt elvitathatatlan, hogy gyakorlati útra csak úgy terelhetjük fiatalságunkat, ha olyan szakiskolákat állítunk részére, amelyek – amellett, hogy az ilyen pályák iránti hajlandóságot ápolják és nevelik benne – egyszersmind mindazon általános értékû és szakszerû alapismereteket is kellõ mértékben megadják neki, amelyek nélkül, a mai elõrehaladott korszakban, e pályákon sikerrel haladni lehetetlen”, ... mivel „a kereskedelem ma már tudomány, mégpedig a legkomplikáltabb tudományok egyike, és magas álláspont és széles látási kör kell oda, hogy valaki e tudomány igazságait, eszméit és elveit belássa és megismerhesse”. (Kiss Sándor: *A Kolozsvári Kereskedelmi Akadémia története,* Kolozsvár, 1896, 7, 10. oldal).

Az iskola létrejöttében elsõsorban a Kolozsvári Kereskedelmi és Ipari Kamara és a Kereskedelmi Társulat volt érdekelve, az akkori erdélyi magyar társadalom vezetõ-rétegének egy része ugyanis még mindig megvetõ lenézéssel tekintett a kereskedelemre. Mivel a kormány és a város képviselete eleinte megtagadta az iskola mûködéséhez szükséges pénzösszeget, a Kereskedelmi és Ipari Kamara, a Kereskedõk Társulata és a tanárok ingyenes és önfeláldozó munkája mentette meg a sarjadó iskolát a megszûnéstõl.

A szükséges állami támogatást és a város segítségét az új intézmény csupán 1880-ban nyerte el. Mivel ez elégtelen volt a fennmaradáshoz, a költségek hiányzó részét továbbra is a Kereskedelmi és Ipari Kamara, a Kereskedõk Egyesülete és a kiszabott szerény tandíjak pótolták.

Az oktatás eleinte hároméves volt és megpróbált általános mûveltséget és megfelelõ szakmai képzést nyújtani a tanulóknak, a magyar nyelv és irodalom, történelem, földrajz, természetrajz mellett olyan szaktárgyakkal vértezték fel õket, mint a nemzetgazdaságtan, kereskedelem története, kereskedelmi számtan, kereskedelmi és váltójog, technológia és áruismeret stb. Itt jegyezzük meg, hogy a kelet-európai kereskedelmi viszonyok megismerése céljából bevezették a román nyelv tanítását is. Ezeket a tárgyakat jól képzett, neves egyetemi tanárok oktatták, mint például dr. Finái Henrik (kereskedelmi számtan), dr. Smidt Ágoston (mennyiségtan), dr. Schil-

ling Lajos (történelem), dr. Ferenczi Zoltán (magyar nyelv és irodalom), dr. Bartók István (természetrajz, vegytan), dr. Léhmann Róbert (kereskedelmi ismeretek) és az évek során még sokan mások.

Nem kevesebb, mint egy évtized alatt a Felsõ Kereskedelmi Iskola olyannyira kinõtte magát, hogy 1885-ben elnyerte a „Kolozsvári Kereskedelmi Akadémia" rangját, amely az Osztrák–Magyar Birodalomhoz tartozó budapesti, bécsi, prágai, gráczi és trieszti hasonló elnevezésû intézmények mellett az elsõ Erdély fõvárosában.

Habár az iskola szerény körülmények között indult, kis létszámmal és mostoha anyagi feltételek mellett, 1887-ben a Mária Terézia által létesített „Erdélyi Kereskedelmi Alap" átutalásával és egyéb segítséggel, az akkori Sétatér (mai Bástya utcában), új és mindennel ellátott épületet építtetett, bentlakást biztosított az Erdély -szerte, sõt a monarchia más területérõl is idesereglett tanulók részére. Az Akadémián, habár négyévessé vált, továbbra is középfokú kereskedelmi oktatás folyt, 1878–1894 között, összesen 643 fiatal végzett, a legtöbben Kolozsvárról és Kolozs megyébõl, Maros, Torda – Aranyos, Szolnok – Doboka és más erdélyi megyékbõl, magyarok, románok, németek és más nemzetiségûek.

A képzettek közül a legtöbben gazdasági - kereskedelmi - pénzügyi funkciókat betöltõ állásokhoz jutottak hozzá, de voltak, akik az államapparátusban, a civil szférában, a hadseregben és egyéb területen teljesítették hivatásukat, mindannyian becsülettel állták meg a helyüket.

Kereskedelmi leányiskola eleinte egyházi téren létesült, a volt Mariánumban mûködött, a két világháború között, állami vonalon csupán 1940 után.

1919 után a magyar nyelvû oktatás Erdélyben fõleg a felekezeti iskolába szorult vissza, a magyar állami és magániskolák nagy részét a román hatóságok megszüntették. Így például az 1930–1931-es iskolai évben, Romániában magyar nyelven csupán 23 felekezeti polgári iskola mûködött, 17 líceum, 7 tanítóképzõ, 4 felsõ kereskedelmi és 4 gazdasági iskola. Ez 50%-os csökkenést jelentett az 1918 elõtti idõszakhoz viszonyítva.

A Magyar Kereskedelmi Akadémia helyiségében román kereskedelmi és ipari fõiskola létesült, a középfokú kereskedelmi oktatást a „Marele Voievod Mihai de Alba Iulia" nevû fiúlíceum biztosította, amelynek magyar tagozata is volt. Az 1925-ben meghozott magánoktatási törvény értelmében a líceumot végzettek román nyelven kellett érettségizzenek, miközben többségük megbukott. Így a magyar értelmiségi utánpótlás jelentõsen elapadt.

1945 márciusában Észak-Erdély román adminisztráció alá került vissza, a gyõztes hatalmak által megszabta feltételekkel, hogy a román állam biztosítsa az együtt élõ népek teljes jogegyenlõségét.

A Bolyai Tudományegyetem létesítésével párhuzamosan számos, önálló magyar elméleti és szakmai líceum jött létre és mûködött. Ebben a keretben hozták létre a magyar kereskedelmi fiúlíceumot is. Ezek az oktatási intézmények megfeleltek a kor követelményeinek és színvonalas oktatást nyújtottak. A Kereskedelmi Fiúlíceumban továbbra is neves szaktanárok oktattak, mint például Kovács Jenõ (igazgató) könyvvitelt, dr. Pataki József történelmet és román nyelvet, dr. Gergely Jenõ matematikát, dr. Tisch Anna gazdaságtant és statisztikát, Kovács Endre magyar irodalmat és német nyelvet, Jenei Miklós könyvvitelt. A kereskedelmi leány és pénzügyi líceumokban Szabó Hajnalka (igazgató) magyar irodalmat, Bartkovszki Rozália könyvvitelt, Valasek Gyuláné gazdaságtant, Tóth Lajos banktechnikát adott elõ. Ezekben a líceumokban egy vagy több párhuzamos osztály is mûködött és évente 30–50 diák érettségizett. A legtöbben gazdasági - pénzügyi pályán helyezkedtek el, egy részük pedig a felsõoktatásban folytatta tanulmányait.

1950-ben az önálló magyar kereskedelmi líceumokat Kolozsváron a hasonló profilú román szaklíceumokkal egyesítették, ahol a magyar rész csupán melléktagozatként mûködött. Ez volt az elsõ lépés az önálló magyar oktatási intézmények megszüntetése, a magyar nyelvû oktatás elsorvasztása, a magyar nyelvû szakmai oktatás felszámolása irányában. 1955-ben ugyanis a középfokú magyar nyelvû kereskedelmi oktatás megszûnt, az újonnan létesült gazdasági líceumban és a kereskedelmi iskolában magyar tagozat már nem létezett.

A román szaklíceumokba kevés magyar fiatal került be és tanulhatott, holott a gazdasági pályák fontossága jelentõsen megnõtt.

Az 1989-es fordulat után, a piacgazdaság kiépítésével a magáncégek ezrei jelzik a jól képzett szakemberigényt, könyvelõket, pénzügyi és bankszakértõket keresnek. Mindez a magyar nyelvû gazdasági szakoktatást is napirendre tûzte. Ennek felismerésének alapján létesült és mûködik sikeresen a „Csabai Márton” Alapítvány, a Homo Oeconomicus közgazdasági, oktatási központ keretében a közgazdasági magánlíceum és közgazdasági posztliceális oktatási intézmény. Mivel az elméleti líceumok mellett egyre inkább a szaklíceumok szerepe kerül elõtérbe, állami vonalon is a Brassai- és Apáczai Csere János-líceumokban is idéntõl kezdve közgazdasági osztályok is indulnak. Ezek igen fontos lépések a magyar nyelvû közgazdasági oktatás beindítása mellett a Babeº–Bolyai Tudományegyetem közgazdasági szakán, az ugyancsak magyar nyelvû középfokú oktatás visszaállítása és továbbfejlesztése terén. Erre ugyanis nem csupán a hagyomány, hanem a kor követelménye is kötelez.

DR. PÉTER GYÖRGY

Felixfürdõi vándorgyûlés elõadása közben